

มาตรการทางกฎหมายในการตรวจสอบการกำกับดูแล การบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ

สุภาพร ชื้อตรง*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์**

บทคัดย่อ

กระบวนการบังคับโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือชั้นบังคับโทษนั้นเป็นขั้นตอนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ถูกศาลพิพากษาโทษ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก็มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยความรุนแรงของการลงโทษก็ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความผิดนั้น ๆ หากมีการตัดสินให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตถือเป็นการตัดผู้กระทำความผิดเป็นออกจากสังคมเป็นการถาวร แต่หากเป็นการจำคุกชั่วระยะเวลาหนึ่งก็เป็นการตัดผู้นั้นออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว และเมื่อพ้นโทษผู้นั้นก็จะกลับคืนสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

ปัจจุบันนี้สถานการณ์บ้านเมือง สภาพแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีการกระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีการกระทำความผิดก็ต้องมีการจับกุมเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย จึงส่งผลให้มีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ภาครัฐมีอุปสรรคในการบริหารจัดการ กรณีนี้อาจส่งผลให้ผู้ต้องขังไม่ได้รับสิทธิที่ตนพึงได้รับอย่างทั่วถึง อีกทั้งหากเจ้าพนักงานใช้อำนาจตามอำเภอใจ ไม่มีความเป็นธรรมต่อผู้ต้องขัง ก็จะทำให้กระบวนการในขั้นตอนของการบังคับโทษจำคุกเป็นไปด้วยความไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อีกทั้งผู้ต้องขังนั้นได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายตามสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเต็มที่ เนื่องจากการบังคับโทษนั้นเป็นมาตรการในการดำเนินการที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยตรง ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งและอาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก ภาครัฐจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นบังคับโทษให้มาก เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริต หรือการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องควบคุมดูแลการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ไม่ให้ใช้อำนาจที่มีอยู่ได้ตามอำเภอใจ โดยต้องมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันนี้กระบวนการบังคับโทษของไทยเรานั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการให้อำนาจการดำเนินกระบวนการโดยองค์กรเพียงองค์กรเดียว ซึ่งกรณีดังกล่าวนั้นก็ทำให้ผู้ใช้อำนาจมีอำนาจมากเกินไป จึงจำเป็นต้องเข้าไปตรวจสอบและดูแลอย่างทั่วถึง เพื่อให้สังคมเกิดความเชื่อถือ มั่นใจและไว้วางใจในการดำเนินงานของภาครัฐมากยิ่งขึ้น

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. บทนำ

ปัจจุบันนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมของไทยเรานั้นมีมากมาย และยากที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ อาจเป็นเพราะโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมของไทยเรานั้นมีข้อบกพร่อง ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุของการใช้อำนาจที่มีอยู่ในทางที่ไม่ถูกไม่ควร หรืออาจจะใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ไม่ได้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริง และไม่ได้คำนึงผลที่ออกมาจะส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นไร ซึ่งจากสภาพการณ์ปัจจุบันนั้นก็แสดงให้เห็นถึงการขาดความร่วมมือระหว่างองค์กร จึงส่งผลให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอที่จะนำมาเป็นหลักประกันของความถูกต้อง โปร่งใส ทำให้ประชาชนขาดความไว้วางใจ และขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของไทย กระบวนการยุติธรรมของไทยเรานั้น แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญๆ คือ

1) กระบวนการก่อนพิจารณาคดี (ชั้นเจ้าพนักงาน) เป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐจะเพิ่มอำนาจของตนเองเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะช่วยอำนวยความสะดวกของรัฐให้ง่ายในการจับกุมและดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด แต่ในขณะเดียวกันนั้นก็อาจจะเกิดการกระทำที่เป็นการใช้อำนาจในการเอาเปรียบแก่ผู้บริสุทธิ์ เกิดอคติต่อการดำเนินคดี หรืออาจจะใช้อำนาจในทางที่มีขอบก็ได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการถ่วงดุลอำนาจดังกล่าวโดยการเข้าไปตรวจสอบโดยอัยการ โดยการใช้ดุลยพินิจในการสั่งคดี ซึ่งการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้นถือเป็นกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจด้วยเช่นกัน

2) กระบวนการพิจารณาคดี (ชั้นศาล) ในการนำคดีขึ้นสู่ศาลของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของกฎหมายไทยนั้น ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายอย่างกว้างขวาง ซึ่งคำพิพากษาของศาลนั้นถือเป็นดุลยพินิจโดยเด็ดขาดของผู้พิพากษาโดยไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของใคร ซึ่งถือว่าเป็นอิสระในการตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจนั้นจะต้องมีการเปิดเผยแนวทางการตัดสินใจ และให้มีการวิพากษ์วิจารณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งในเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเปิดเผยต่อสาธารณะนั้นก็ถือว่าเป็นช่วยส่งเสริมการตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจให้เป็นไปอย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น

3) กระบวนการบังคับตามคำพิพากษาและคำสั่ง (ชั้นบังคับโทษ) ขั้นตอนนี้เป็นการลงโทษผู้กระทำผิดที่ถูกพิพากษาจากชั้นศาล ซึ่งเป็นแนวคิดที่มาแต่สมัยโบราณในเรื่องของการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิด หรือสร้างความเสียหายให้แก่ผู้อื่น โดยการตัดให้ออกจากสังคมเป็นการถาวรหรือชั่วคราวขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความผิดนั้นๆ หากมีการตัดสินใจให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตถือเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างถาวร แต่หากเป็นการจำคุกชั่วคราวเวลานั้นนั้นเป็นเพียงการตัดผู้นั้นออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว หลังจากที่พ้นโทษก็จะได้กลับเข้าสู่สังคมอีกครั้งหนึ่ง แต่ปัจจุบันนี้การกระทำความผิดเกิดขึ้นค่อนข้างมาก ทำให้มี

ผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากจึงเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ อีกทั้งเป็นผลร้ายต่อสภาพจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขังอีกด้วย

จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้ง 3 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของการพบการกระทำความผิด การจับกุม การสืบสวนสอบสวน การส่งคดี การนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลไปจนถึงการบังคับโทษตามคำพิพากษา ล้วนแล้วเป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนของการดำเนินคดีทางอาญาในกระบวนการยุติธรรม เป็นหลักประกันของประชาชนในการอยู่ในสังคม ทั้งความปลอดภัยของชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ดังนั้นเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาให้ระบบดังกล่าวมีความเข้มแข็งและโปร่งใส เป็นที่พึงของประชาชนได้อย่างสนิทใจ จึงมีความจำเป็นยิ่งที่จะต้องมีการถ่วงดุลอำนาจของการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เข้าไปในแนวทางที่ถูกต้อง และโปร่งใส ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบ โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้การดำเนินคดีในชั้นบังคับโทษ ซึ่งมีปัญหาค่อนข้างมาก มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำกับดูแลและตรวจสอบเรือนจำ กล่าวคือ การประเมินศักยภาพเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 44 ซึ่งเป็นบุคลากรของฝ่ายรัฐทั้งสิ้น บทบาทและหน้าที่ดังกล่าวก็ไม่ชัดเจน ซึ่งตามกฎหมายไทยนั้นยังไม่มีปรากฏว่าให้ภาคประชาชนเข้าตรวจสอบ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสขึ้นควรจะมีภาคประชาชนเข้าตรวจสอบการทำงานในเรือนจำด้วย เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจของภาครัฐ แทนที่จะมีแต่ภาครัฐกันเองเท่านั้นที่เป็นทั้งผู้ใช้อำนาจและเป็นผู้ตรวจสอบ มันทำให้ประชาชนมีความเชื่อใจ และไว้วางใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

2. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกและการตรวจสอบการกำกับดูแลการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ

มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ

องค์การสหประชาชาติได้พยายามกำหนดขึ้นโดยนำหลักการและทางปฏิบัติที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และสร้างประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการเรือนจำ เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 โดยองค์การสันนิบาตชาติได้มีข้อเสนอต่อคณะกรรมการราชทัณฑ์ระหว่างประเทศ (IPPC) ทำการประชุมกันที่กรุงเบิร์น (Berne) จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ. 2498 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เป็นครั้งแรกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิส ได้มีการวางหลักเกณฑ์เป็นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง ต่อมาได้เป็นที่แพร่หลายเป็นแบบฉบับของนานาอารยประเทศ

แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง

สิทธิของผู้ต้องขัง (Prisoner's Rights) เป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง ซึ่งในอดีตได้มีการเรียกร้องให้มีการรับรองและคุ้มครองในฐานะที่เป็นสิทธิของพลเมือง และเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชนของผู้ต้องขัง เพราะ

ในอดีตผู้ที่กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังมักจะถูกมองว่าเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องในทางศีลธรรมและได้รับการช่วยเหลือในขอบเขตที่จำกัด แต่ในระยะต่อมา แนวความคิดนี้เริ่มพัฒนาโดยมีการรับรองสิทธิผู้ต้องขังไว้หลายประการจนกลายเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ เช่น สิทธิของผู้ต้องขังในการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามหลักสากล และ การให้สิทธิของผู้ต้องขังยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามกฎหมายไทย ตามกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วยังมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น ยังได้มีการกำหนดไว้โดยยึดถือเป็นหลักปฏิบัติสากลที่ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญ อันได้แก่

1. ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ พลเมือง และสิทธิทางการเมือง
2. หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก
3. อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการถ่วงดุล

กระบวนการการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำนั้น ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในการดำเนินงานนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มีความยุติธรรม ถูกต้อง ชัดเจนและโปร่งใส เนื่องจากขบวนการภายในเรือนจำนั้นมักจะกระทบต่อสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงจะได้รับของผู้ต้องขังทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการตรวจสอบถ่วงดุลการดำเนินงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ในเรือนจำให้อำนาจที่ถูกที่ควร มีความโปร่งใส เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจแก่ประชาชนทั่วไป

3. การตรวจสอบการกำกับดูแลการบังคับโทษจำคุกในต่างประเทศ

ในประเทศญี่ปุ่นนั้นกำหนดให้ผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์ โดยผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิตามกฎหมายที่จะโต้แย้งและเรียกร้องขอความช่วยเหลือที่ถูกต้องยุติธรรมโดยการเขียนข้อโต้แย้งนั้นต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือต่อผู้ตรวจเรือนจำที่ได้รับมอบหมายได้ และเมื่อมีการร้องทุกข์เกิดขึ้นจึงต้องมีการตรวจสอบและแจ้งผลการตรวจสอบนั้นให้แก่ผู้ร้องทุกข์ทราบต่อไป ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานเข้าไปตรวจสอบเรือนจำอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุกๆ 2 เดือน และศาลและอัยการก็อาจเข้าตรวจสอบเรือนจำได้เช่นกัน ทั้งนี้ในประเทศญี่ปุ่นนั้นอาศัยความร่วมมือจากภาคสังคม โดยกลไกในทางปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐ สังคมสามารถเข้าไปช่วยเหลือ กำกับ ดูแล แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ จึงถือว่า กลไกทางสังคมจะตรวจสอบเรือนจำได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นมีการพิจารณาข้อกล่าวหาในการจะลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังอย่างชัดเจนก่อนที่จะทำเดินการลงโทษ ซึ่งผู้ต้องขังก็ยังมีสิทธิที่จะโต้แย้งข้อ

กล่าวหาได้ และมีการจดบันทึกคำให้การของผู้ต้องขังไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย และหากเป็นกรณีที่ย่ำแย่ก่อนการตัดสินชี้ขาดนั้นผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องปรึกษากับบุคคลที่มีส่วนร่วมในการบำบัดก่อนที่จะสั่งให้ใช้มาตรการทางวินัยกับผู้ต้องขังที่อยู่ในการบำบัดของแพทย์ และผู้ต้องขังก็ยังมีสิทธิตามกฎหมายที่จะร้องเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ซึ่งมีการจัดเวลาให้พบด้วย ผู้แทนผู้ตรวจการเรือนจำจะต้องมีหลักประกันว่าผู้ต้องขังหนึ่งคนใดสามารถบอกกล่าวเกี่ยวกับเรื่องของตนต่อเขาได้ และคำร้องต่าง ๆ การคัดค้านมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใดเกี่ยวกับการบังคับโทษอาจมีการร้องต่อศาลได้ ซึ่งศาลมีอำนาจออกคำสั่งโดยไม่ต้องสอบปากคำเมื่อศาลเห็นว่ามาตรการนั้นผิดกฎหมายและผู้ร้องถูกละเมิดสิทธิโดยมาตรการดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เยอรมัน มาตรา 108 และ 109

และในประเทศอังกฤษนั้น จากที่ศึกษาพบว่า ประเทศอังกฤษมีผู้ตรวจสอบอิสระที่เรียกว่า คณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำ เป็นอาสาสมัครที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีให้ทำหน้าที่ตรวจสอบเรือนจำ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความเหมาะสมและถูกต้องตามมาตรฐาน ซึ่งคณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำนั้น มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการบริหารจัดการเรือนจำและทำรายงานเสนอต่อรัฐมนตรีโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสถานการณ์ต่าง ๆ ในเรือนจำ (Prison Rules, 1964) ทั้งนี้คณะกรรมการตรวจเรือนจำยังทำหน้าที่พิจารณาการร้องทุกข์จากผู้ต้องขัง และทำรายงานไปยังรัฐมนตรีในข้อสำคัญต่าง ๆ เพื่อพิจารณาด้วยวิธีที่เหมาะสม และสามารถเข้าตรวจเรือนจำได้อิสระ และทุกส่วนในเรือนจำ พร้อมทั้งเข้าพบผู้ต้องขังได้ทุกคน

4. การตรวจสอบการกำกับดูแลการบังคับโทษจำคุกที่มีอยู่ในกฎหมายไทย

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าการตรวจสอบการกำกับดูแลการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำนั้นมีความสำคัญยิ่งที่มีอาจละเลยได้ ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรมอันจะส่งผลเสียแก่ตัวผู้ต้องขังโดยตรง ซึ่งการดำเนินงานในชั้นบังคับโทษที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพ และร่างกายของผู้ต้องขังโดยตรงนั้นมีอยู่หลายประการ และจากการศึกษาแล้วนั้นผู้เขียนขอเสนอเป็นประเด็น ๆ ดังต่อไปนี้

1. การจัดชั้นนักโทษ

ในประเทศไทยนั้นมีการกำหนดเรื่องการจัดชั้นนักโทษไว้ในระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเลื่อนและลดชั้นนักโทษ พ.ศ. 2536 ซึ่งในการพิจารณาการเลื่อนชั้นหรือลดชั้นของนักโทษนั้นเป็นอำนาจการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาที่ได้รับแต่งตั้งมาจากผู้บัญชาการเรือนจำนั้น ๆ และคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกมานั้นก็ล้วนมาจากข้าราชการในสังกัดเรือนจำนั้น ๆ ทั้งสิ้น

ดังจะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาว่าผู้ต้องขังคนใดจะอยู่ชั้นไหนนั้นเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำทั้งสิ้น ไม่มีตัวแทนจากหน่วยงานอื่นภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาเลย

2. การลงโทษทางวินัย

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 35 กำหนดว่า เมื่อผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้ แล้วลงโทษ เมื่อลงโทษแล้วก็ให้รายงานแก่ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาแก้ไขรายงานภายใน 3 วัน ส่วนการลงโทษนั้นก็ให้ดำเนินการไป

3. การพักการลงโทษ

การคัดเลือกผู้ต้องขังที่จะได้รับการพักการลงโทษนั้นคัดเลือกโดยคณะกรรมการของเรือนจำที่ได้รับความเห็นชอบและอนุมัติจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์

กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) คณะกรรมการของเรือนจำต่อไปนี้ได้รับความเห็นชอบและอนุมัติจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์

(1) คณะกรรมการสำหรับเรือนจำภาค ประกอบด้วยผู้บัญชาการเรือนจำเป็นประธานและ ข้าราชการชั้นประจำแผนกขึ้นไป 2 นายที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นและหรือพนักงานอัยการร่วมด้วย

(2) คณะกรรมการเรือนจำกลาง ประกอบด้วยข้าราชการชั้นหัวหน้าแผนกที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์แต่งตั้ง ไม่น้อยกว่า 3 นาย เป็นกรรมการ กรณีมีเหตุพิเศษ จะพักการลงโทษมากกว่าที่กำหนดไว้ในข้อ 46 ก็ได้ แต่คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยข้าราชการต่อไปนี้ได้อนุมัติอีกชั้นหนึ่งแล้ว

ก. ปลัดกระทรวงมหาดไทย	เป็นประธาน
ข. ผู้แทนกรมราชทัณฑ์	เป็นกรรมการ
ค. ผู้แทนกรมตำรวจ	เป็นกรรมการ
ง. ผู้แทนกรมมหาดไทย (ปกครอง)	เป็นกรรมการ
จ. ผู้แทนกรมอัยการ	เป็นกรรมการ

เมื่อเรือนจำรวบรวมเอกสารครบถ้วนแล้วจะนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการเรือนจำเพื่อให้ความเห็นเสนอกรมราชทัณฑ์พิจารณานักโทษเด็ดขาดผู้ใดสมควรได้รับการพิจารณาพักการลงโทษ ก่อนที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์จะพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาลั่นกรองเสนอความเห็นต่ออธิบดีกรมราชทัณฑ์ก่อน ซึ่งแต่เดิมอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพิจารณาพักการลงโทษ” กรรมการประกอบด้วยผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการกองกรมราชทัณฑ์ ต่อมาปี พ.ศ. 2540 อธิบดีกรม

ราชทัณฑ์ขอความร่วมมือจากหน่วยราชการอื่นให้ส่งผู้แทนเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วยเรียกว่า “คณะกรรมการพิจารณาพักการลงโทษและพักการกักกัน” คณะกรรมการประกอบด้วย 1) ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ 2) ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ 3) ผู้แทนกรมประชาสัมพันธ์ 4) ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย 5) ผู้แทนกรมการแพทย์ และ 6) ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด

โดยคณะกรรมการจะทำหน้าที่กลั่นกรองข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของนักโทษเด็ดขาดที่เรือนจำและทัณฑสถานเสนอมา แล้วเสนอความเห็นพร้อมเหตุผลว่า “ควรอนุมัติ หรือไม่ควรอนุมัติ” นักโทษเด็ดขาดรายใดพักการลงโทษ พร้อมทั้งเสนอแนะเงื่อนไขคุมประพฤติ นักโทษเด็ดขาดรายใดโดยวิธีการใดเป็นกรณีพิเศษหากเห็นว่าถ้าไม่มีเงื่อนไขคุมประพฤติเป็นกรณีพิเศษอาจเป็นการเสี่ยงที่จะทำให้นักโทษเด็ดขาดกระทำความผิดอีกหรืออาจทำให้สังคมเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการปล่อยพักการลงโทษนักโทษเด็ดขาดผู้นั้น

4. การลดวันต้องโทษจำคุก

การลดวันต้องโทษจำคุกนั้นเป็นการลดวันต้องโทษที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล ซึ่งจากการศึกษากระบวนการดังกล่าวมาแล้วนั้น พบว่า เรือนจำจะเป็นผู้สำรวมนักโทษเด็ดขาดที่เข้าหลักเกณฑ์ลดวันต้องโทษ และรวบรวมเอกสารและผลการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่อยู่และผู้รับอุปการะหลังการปล่อยตัวเพื่อนำเสนอคณะกรรมการ กรมราชทัณฑ์พิจารณาอนุมัติปล่อยตัว โดยคณะกรรมการที่วานั้นประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานดังนี้ 1) กรมราชทัณฑ์ 2) กรมตำรวจ 3) กรมอัยการ 4) กรมประชาสัมพันธ์ 5) จิตแพทย์จากกรมการแพทย์ ซึ่งการพิจารณานั้นจะมีการพิจารณาทุกเดือน

จะเห็นได้ว่า การลดวันต้องโทษนั้นนอกจากกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังโดยตรงแล้ว ยังกระทบต่อคำพิพากษาของศาลอีกด้วย เนื่องจากศาลได้เคยพิจารณาคดีมาก่อนแล้ว หากมีการลดวันต้องโทษเกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นการกระทบต่อคำพิพากษาของศาลเช่นกัน

5. การตรวจเรือนจำ

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 44 กำหนดว่า “รัฐมนตรีมีอำนาจตั้งคณะกรรมการเรือนจำและกำหนดอำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการในการตรวจพิจารณากิจการของเรือนจำและให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานเรือนจำ

คณะกรรมการนี้มีจำนวนไม่เกิน 5 นาย ซึ่งจะได้แต่งตั้งจาก 1) ข้าราชการตุลาการสังกัดกระทรวงยุติธรรม 2) ข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 3) ข้าราชการสังกัดกระทรวงเกษตรธิการ 4) ข้าราชการสังกัดกระทรวงการคลัง 5) ข้าราชการสังกัดกระทรวงการต่างประเทศ 6) เจ้าพนักงานแพทย์ 7) เจ้าพนักงานอัยการ และ 8) ข้าราชการ หรือบุคคลอื่นตามแต่รัฐมนตรีเห็นสมควร

6. การอภัยโทษ

การอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบาและลดโทษ หมายถึง การพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แก่ผู้ต้องโทษที่คดีถึงที่สุดแล้ว ให้ได้รับการปล่อยตัวหรือ

ลดโทษแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ตามพระราชอำนาจที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 187 และมาตรา 191 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 7 อกยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษ มาตรา 259 ถึงมาตรา 267 ซึ่งการขออกยโทษ มี 2 ประเภท คือ การอกยโทษเด็ดขาดโดยไม่มีเงื่อนไข และการอกยโทษที่เป็นการเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือลดโทษ

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า การตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในชั้นบังคับโทษเป็นกรณีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อนักโทษเด็ดขาดที่อาจกระทบถึงสิทธิหรือประโยชน์ที่ควรจะได้รับในขณะที่ถูกจำคุก ในบางกรณีจะกำหนดให้องค์กรภายนอกเข้ามามตรวจสอบหรือมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อความโปร่งใส แต่ยังมีบางกรณีที่เป็นกระบวนการที่ดำเนินการเฉพาะบุคลากรเรือนจำ ซึ่งเมื่อดำเนินการขั้นตอนแล้วก็เสนอรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ โดยไม่มีองค์กรภายนอกเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นกรณีการจัดชั้นนักโทษในประเทศไทย จากการศึกษพบว่า การจัดชั้นนักโทษกระบวนการในการพิจารณาว่านักโทษคนใดจะได้รับการเลื่อนชั้นหรือไม่นั้นเป็นการบริหารภายในองค์กรทั้งสิ้น ไม่มีองค์กรอื่นหรือคณะกรรมการที่มาจากบุคคลภายนอกองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ เนื่องจากกรรมกรณนั้นก็จะป็นข้าราชการในสังกัดเรือนจำนั้นๆ ซึ่งคณะกรรมการก็ถูกแต่งตั้งมาจากผู้บัญชาการเรือนจำนั่นเอง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการจัดลำดับชั้นของนักโทษนั้นกระทบต่อสิทธิของนักโทษโดยตรง เนื่องจากชั้นนักโทษนั้นมีความสำคัญต่อการพิจารณาว่าผู้ต้องขังผู้นั้นสมควรได้รับการพักการลงโทษ และอกยโทษหรือไม่ ดังนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอีกหนึ่งเรื่อง ที่ควรให้ความสำคัญและควรมีมาตรการที่ดี น่าเชื่อถือ และเป็นธรรมต่อผู้ต้องขังในการพิจารณาจัดชั้นของนักโทษแต่ละคน

จากการศึกษาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 44 กำหนดให้รัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจเรือนจำ โดยแต่งตั้งได้ไม่เกิน 5 คน ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าจำนวนดังกล่าวนี้เป็นจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับคณะกรรมการตรวจเรือนจำของประเทศอังกฤษที่มีจำนวนถึง 15 คน อีกทั้งคณะกรรมการตรวจเรือนจำของประเทศไทยนั้นไม่ได้ระบุให้มีศาลหรือผู้พิพากษาเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจเรือนจำ แต่ประเทศอังกฤษนั้นระบุว่าต้องมีบุคคลที่เป็นศาลอย่างน้อย 2 คนเข้ามาเป็นกรรมการตรวจเรือนจำ และให้อำนาจศาลเข้าไปตรวจเยี่ยมเรือนจำได้ตลอดเวลา

จากการศึกษากฎหมายบังคับโทษของประเทศอังกฤษ นอกจากจะกำหนดให้ศาลเข้ามาเป็นคณะกรรมการตรวจเรือนจำแล้ว กฎหมายอังกฤษยังให้สิทธิผู้ต้องขังร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำได้ อีกทั้งในการลงโทษทางวินัยนั้นจะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบวินัยก่อนที่จะมีการลงโทษทางวินัยเสมอ ซึ่งจะต่างกับประเทศไทย การลงโทษทางวินัยของไทยเรานั้น เป็นกระบวนการจัดการภายในเรือนจำโดยให้พัศดีหรือสารวัตรเรือนจำเป็นผู้มี

อำนาจลงโทษทางวินัย เมื่อลงโทษทางวินัยแล้วให้รายงานแก่ผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อพิจารณาแก้ไขภายใน 3 วันนับแต่ได้รับรายงาน ส่วนการลงโทษนั้นให้ดำเนินไป แสดงให้เห็นว่าผู้บัญชาการเรือนจำไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดนั้นๆ ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า นักโทษที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดระเบียบอาจได้รับการพิจารณาที่ไม่เป็นธรรมได้ และการลงโทษวินัยแก่ผู้ต้องขังของสาธารณรัฐเยอรมนีนั้น จะต้องมีการตรวจสอบข้อกล่าวหาอย่างชัดเจน โดยผู้ต้องขังมีสิทธิโต้แย้งข้อกล่าวหาได้ อีกทั้งในกรณีที่มีการกระทำ ความผิดร้ายแรงก่อนการตัดสินชี้ขาด ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องปรึกษากับบุคคลที่มีส่วนร่วมในการบำบัดก่อนที่จะสั่งให้ใช้มาตรการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง ดังจะเห็นได้ว่า กระบวนการพิจารณาก่อนการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังของประเทศเยอรมนีนั้นมีความรัดกุมและเป็นธรรมกว่าประเทศไทย อีกทั้งกฎหมายของไทยเรานั้นมิได้จัดระดับการกระทำร้ายแรงไว้อย่างเช่น กฎหมายของสาธารณรัฐเยอรมนี อีกทั้งการให้สิทธิร้องเรียนแก่ผู้ต้องขังที่ระบุใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์เยอรมัน มาตรา 108 และ 109 นั้นถือว่าเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในเรือนจำด้วยเช่นกัน กรณีนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นผลดี และเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังมาก

จากการศึกษานั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการบังคับโทษของไทยเรานั้นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการให้อำนาจการดำเนินกระบวนการโดยองค์กรเพียงองค์กรเดียว ซึ่งกรณีดังกล่าวนั้นก็จะทำให้ผู้ใช้อำนาจมีอำนาจเหลือล้น ทั้งยังไม่มีตรวจสอบถ่วงดุลใดๆ หรือไม่มีการคานอำนาจจากองค์กรอื่น จึงอาจส่งผลให้มีการใช้อำนาจอย่างไม่มีขอบเขตและไม่เป็นธรรมก็ย่อมได้ ถึงแม้ว่าในบางกระบวนการจะมีการให้อำนาจหน่วยงานอื่นๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการออกคำสั่งหรือในการพิจารณา แต่ก็ก็เป็นเพียงการเข้าร่วมในการให้ความเห็นชอบแก่การออกคำสั่งนั้นเพื่อให้ถูกต้องและครบถ้วนตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น กฎหมายมิได้ให้อำนาจใดๆ แก่ผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการในการใช้อำนาจอย่างอิสระเพื่อรักษาสติของผู้ต้องขังแต่อย่างใด ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า กระบวนการบังคับโทษนั้นมีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยตรง จึงควรมีการสอดส่องและดูแลอย่างใกล้ชิดจากองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ และสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวได้ ไม่ว่าจะเป็นตรวจสอบด้วยหน่วยงานอื่นหรือประชาชนทั่วไป เพื่อให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันนี้เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หลังจากนั้นก็จะเป็นหน้าที่ของงานราชทัณฑ์โดยตรงที่จะดำเนินการต่อเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น และถึงแม้กรมราชทัณฑ์จะมีหน่วยตรวจสอบภายในก็เป็นเพียงการตรวจสอบระหว่างเจ้าพนักงานจากหน่วยงานเดียวกันเท่านั้น

กระบวนการบังคับโทษทางอาญาของประเทศไทยนั้นยังขาดการตรวจสอบการกำกับดูแลการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ โดยเฉพาะกรรมการที่มีอำนาจในการตรวจสอบการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ นั้นยังมีความไม่เหมาะสม โดยส่วนใหญ่มักจะมีแค่คนภายในหน่วยงานตรวจสอบกันเองเท่านั้น ไม่มีการตรวจสอบหรือถ่วงดุลอำนาจจากหน่วยงานอื่น และยัง

ไม่ได้ให้สิทธิผู้ต้องขังเต็มที่ในกรณีผู้ต้องขังถูกละเมิดสิทธิ และเสรีภาพระหว่างถูกคุมขัง อย่างเช่นในต่างประเทศ โดยเฉพาะสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะให้อำนาจผู้ต้องขังในการยื่นคำร้องเรียนหรือข้อโต้แย้งใด ๆ ที่ตนถูกละเมิดสิทธิในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่นั้นไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ได้

การจัดชั้นนักโทษนั้นก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานราชทัณฑ์ เนื่องจากการลดชั้นหรือการเลื่อนชั้นนักโทษเป็นการกระทบต่อสิทธิของนักโทษโดยตรง ซึ่งหากนักโทษได้รับการเลื่อนชั้นก็จะได้รับประโยชน์หรือความสะดวกเพิ่มขึ้น และในทางตรงกันข้าม หากนักโทษถูกลดชั้น ประโยชน์และความสะดวกเหล่านั้นก็จะสูญเสียไปด้วยเช่นกัน ซึ่งในประเทศไทยของเรานั้น กระบวนการในการพิจารณาว่านักโทษคนใดจะได้รับการเลื่อนชั้นหรือไม่นั้นเป็นการบริหารภายในองค์กรทั้งสิ้น ไม่มีองค์กรอื่นหรือคณะกรรมการที่มาจากบุคคลภายนอกองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ เนื่องจากกรรมกรนั้นก็จะเข้าราชการในสังกัดเรือนจำนั้น ๆ ซึ่งคณะกรรมการก็ถูกแต่งตั้งมาจากผู้บัญชาการเรือนจำนั่นเอง ดังนั้นเพื่อความเป็นธรรม และความโปร่งใสในกระบวนการดำเนินงานนั้น ในการพิจารณาก็ควรจะมีการพิจารณาอย่างเข้มงวด โดยคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งนั้นนอกจากจะแต่งตั้งมาจากข้าราชการที่สังกัดเรือนจำนั้น ๆ แล้ว ควรมีบุคคลภายนอกที่มาจากองค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วย และควรตระหนักถึงความสำคัญจากเจ้าหน้าที่ในสายงานต่าง ๆ และการร่วมมือประสานงานกันอย่างจริงจัง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นธรรม มีความเสมอภาค ไม่มีการเลือกปฏิบัติ เพิ่มความไว้วางใจให้แก่นักโทษและประชาชน

ในการพิจารณาลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของเรือนจำในกฎหมายของประเทศไทยนั้น เป็นกระบวนการจัดการภายในเรือนจำโดยให้พัศดีหรือสารวัตรเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจลงโทษทางวินัย เมื่อลงโทษทางวินัยแล้วก็ให้รายงานแก่ผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อพิจารณาแก้ไขภายใน 3 วันนับแต่ได้รับรายงาน ส่วนการลงโทษนั้นก็ให้ดำเนินต่อไปได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บัญชาการเรือนจำไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดนั้น ๆ ในประเด็นนี้ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดระเบียบอาจจะได้รับการพิจารณาที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้นเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเป็นธรรม การลงโทษทางวินัยต่อนักโทษที่กระทำผิดวินัยควรดำเนินการโดยคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และกรรมการที่จะเป็นผู้ตรวจสอบนั้นควรมีตัวแทนจากหลายๆหน่วยงาน หลายๆสายอาชีพ ทั้งนี้ควรแบ่งระดับโทษทางวินัย ซึ่งอาจแบ่งเป็นระดับร้ายแรง และระดับไม่ร้ายแรง และควรกำหนดในกฎหมายให้มีการแจ้งกฎระเบียบและข้อบังคับให้ผู้ต้องขังทราบเพื่อผู้ต้องขังจะได้ทราบสิทธิของตนเองและปฏิบัติตามระเบียบได้อย่างถูกต้อง และเพื่อให้เจ้าพนักงานละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังด้วย และในกรณีที่ต้องลงโทษทางวินัยต่อนักโทษควรแจ้งการลงโทษดังกล่าวให้อธิบดีกรมราชทัณฑ์ทราบเพื่อจะได้มีโอกาสตรวจสอบว่าได้มีการดำเนินการทางวินัยถูกต้องหรือไม่

การพักการลงโทษ จากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่าประเทศไทยเรานั้นได้พยายามให้หน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อได้ดำเนินการพักการลงโทษนักโทษเด็ดขาดแล้วกรมราชทัณฑ์ควรมีรายงานเสนอต่อผู้พิพากษาต่อไปด้วย อีกทั้งควรให้มีการยื่นคำร้องในกรณีที่ผู้ได้รับการพักการลงโทษคนใดไม่เห็นด้วยกับการพิจารณาของคณะกรรมการพักการลงโทษ เช่นเดียวกับกฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศญี่ปุ่นที่ให้ผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษที่ไม่เห็นด้วยกับคำพิจารณาของคณะกรรมการมีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแห่งชาติให้ตรวจสอบผลการพิจารณาได้

การลดวันต้องโทษนั้น ก็ถือว่าเป็นอีกหนึ่งมาตรการที่กระทบต่อตัวผู้ต้องขังโดยตรงส่งผลไปถึงสิทธิที่ผู้ต้องขังจะได้รับ ซึ่งกรณีนี้หากไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเป็นธรรม อาจเกิดการเลือกปฏิบัติ และนักโทษอาจจะไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึงได้ กรณีดังกล่าวจึงน่าจะมีหน่วยงานจากภาคเอกชน หรือเจ้าหน้าที่จากสายอาชีพอื่นอย่างหลากหลาย มาร่วมพิจารณาในการลดโทษผู้ต้องขังแต่ละราย เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อผู้ต้องขังและญาติผู้ต้องขัง ให้มีมุมมองที่รู้สึกว่าการทำงานของเรือนจำนั้นมีความยุติธรรม และรู้สึกเชื่อมั่นต่อการบริหารงาน

การตรวจเรือนจำนั้น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของไทยเรานั้น กำหนดให้รัฐมนตรีแต่งตั้งข้าราชการจากสังกัดต่าง ๆ มาเป็นคณะกรรมการตรวจเรือนจำ แต่ไม่ปรากฏว่าระบุว่าจะต้องมีเจ้าหน้าที่ตัวแทนศาลเข้ามามีส่วนร่วม และแต่งตั้งได้ไม่เกิน 5 คน ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่ากรณีนี้ควรให้ศาลมีอำนาจเข้าตรวจเรือนจำ เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานต่อนักโทษ และตรวจสอบการบังคับโทษให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และกำหนดเวลาการตรวจเรือนจำให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเรือนจำ และการบริหารเรือนจำ และควรกำหนดให้องค์กรอิสระตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจเรือนจำด้วย เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ควรแก้ไขมาตรา 44 ในส่วนที่กำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการตรวจเรือนจำใน (1) ข้าราชการตุลาการสังกัดกระทรวงยุติธรรม เนื่องจากปัจจุบันข้าราชการตุลาการไม่ได้อยู่ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรมแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

ในกรณีที่นักโทษเด็ดขาดใช้สิทธิในการขอรับพระราชทานอภัยโทษเฉพาะราย ซึ่งได้ดำเนินการยื่นเรื่องผ่านเรือนจำ หลังจากได้รับเรื่องแล้วกรมราชทัณฑ์สอบสวนเรื่องราว จากนั้นจะเสนอความเห็นให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมลงนามเพื่อนำความขึ้นกราบทูลฯ ผ่านสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และสำนักราชเลขาธิการ จะเห็นได้ว่าเมื่อรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมรับเรื่องจากกรมราชทัณฑ์แล้วไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขในการถวายความเห็นไว้ จึงควรจะมีการกำหนดไว้ให้ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อความโปร่งใสในการปฏิบัติงานและเพื่อความยุติธรรมแก่นักโทษเด็ดขาดด้วย

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในชั้นบังคับโทษเป็นกรณีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อนักโทษเด็ดขาดที่อาจกระทบถึงสิทธิหรือประโยชน์ที่ควรจะได้รับในขณะที่ถูกจำคุก ในบางกรณีจะกำหนดให้องค์กรภายนอกเข้ามตรวจสอบหรือมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อความโปร่งใส แต่ยังมีบางกรณีก็เป็นกระบวนการที่ดำเนินการเฉพาะบุคลากรเรือนจำ ซึ่งเมื่อดำเนินการขั้นตอนแล้วก็เสนอรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ โดยไม่มีองค์กรภายนอกเข้าไปมีส่วนร่วม เมื่อทุกกระบวนการที่ได้ดำเนินไปและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาด กรมราชทัณฑ์ควรแจ้งให้ผู้พิพากษาที่เกี่ยวข้องได้ทราบด้วย ซึ่งถือเป็นกลไกการตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในชั้นบังคับโทษที่เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจพิจารณาอันเป็นการกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องโทษ เช่น คำสั่งลดวันต้องโทษ การพักการลงโทษ การลงโทษทางวินัย การเลื่อนหรือลดชั้นของนักโทษ หากผู้ต้องโทษผู้ใดไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวก็สามารถจะยื่นฟ้องต่อศาลปกครองได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- ธานี วรภัทร์. (2553). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2526). *สิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2555). *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม*
เปรียบเทียบชั้นสูง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. (2551). *การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุล*
ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.).

วิทยานิพนธ์

- ธานี วรภัทร์. (2552). *กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก* (วิทยานิพนธ์
ดุสิตบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2550.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเลื่อนและลดชั้นนักโทษเด็ดขาด พ.ศ. 2536.